

A város elő múltja: az OFALU

Tartalom jegyzék

Előszó

A város élő múltja az Ófalu

Ófalu emlékei

1. Mi is az a Zichy uradalom - major

Uradalmi épületek

1.1 Zichy kastély

1.2 Zichy major

2. Stefánia utcai régi házak

3. Templom tér déli oldal

3.1 Frank házak

Templom tér 20 – Frank-ház 1, volt hentesbolt

Templom tér 17 – Frank-ház 2, patika épület

3.2 Ebner - ház

3.3 Dreier – ház

4. Clementis utca a major és a Zichy udvarház között

5. Közterületek a tömbben

5.1 Köz tér

5.2 Ebner köz

6. Ganter-ház

7. Uradalmi kocsmá

Előszó

Végigolvasva Budaörs helytörténeti tanulmányait a Budaörsi Krónika bevezetőjében egy nagyon találó mondatot olvastam Szále László tollából:

„Pusztulás és újrakezdés - ez Budaörs történelmi koreográfiája”.

A gondolat sajnos napjainkra is igaz, szakértők bevonásával hosszú vita zajlik a Belváros lakossága és a városi szabályozást alkotók között. A vita háttere valójában gazdasági és filozófiai egyszerre, ki mit tart a város szempontjából fontosnak, hogyan képzei el ennek a városnak a jövőjét, van-e érzelmi kötődése a helyhez, amelyet otthonául választott és jelent-e számára értéket a hagyomány? Feláldozzuk-e a kevéske megmaradt történeti-építészeti értéket az esetleg maradandót nem alkotó befektetések oltárán?

Budaörs szegény-szerény faluból hirtelen várossá nőtt település.

A gyors változásokat a kedvező földrajzi elhelyezkedés befolyásolta és sokáig mi voltunk „ Budapest Nyugati Kapuja”. A beépíthető területek azonban folyamatosan fogytak és ezzel fordítottan arányosan drágultak, ráadásul az ugrásszerű népesedés a település szerkezetében máig sem kezelt forgalomnövekedést okozott, ami egyben a további fejleszthetőség gátjává is vált. Így aztán a terjeszkedés Törökbálint, Biatorbágy irányába folytatódott, ahol újabb, olcsóbb és jobb közlekedéssel rendelkező ipari- és lakóparkok alakultak ki a maguk lakossági vonzásával. Ma már ők töltik be a kapu szerepét, Budaörs fejlődése lelassult. Szemléletli változásra volna szükség, át kellene értékelni a város jövőbeni pozícióját.

- Érdemes elgondolkodni mely szerepek lehetnek ma is vonzóak ?
- Mi az amink van és még nem aknáztuk ki?
- Hogyan létezhetnek kisvállalkozások a multik árnyékában?
- Hogyan lehet mindebből várost alkotó nemzedékeken átívelő polgárság, amely itt találja meg a boldogulását, hogy ne csak a fővárosba ingázó és munkalehetőségek után költöző tömegek alkossák a lakosság jelentős hányadát?

Visszatérve a pusztulás és újrakezdés Száde László-i gondolatához – volt olyan “értetlenkedővel” dolgom az elmúlt időben, aki vitatta, hogy ápolandó egy olyan hagyomány, ami egy háború után 92%-ban kitelepített nemzetiségé.

Szerintem a hagyományok ápolása mindannyiunk dolga, nemcsak megmaradt kevéske nemzetiségié, hanem azoké is, akik ide települtünk, és részesei - örökösei lettünk a helyi kultúrának. Nem a települést kell kizárólag a magunk ízlésrendje szerint átalakítani, hanem értékeit integrálni gyorsan változó világunkba és úgy teremteni újat. Rombolni mindig egyszerűbb.

A város történetével nálunk sokkal hozzáértőbb kutatók foglalkoztak, ezért a mi munkánk inkább az épített és megmentésre váró örökséggel foglalkozik. A Budaörs Óvárosáért Egyesület nevéhez hűen elhatározta, hogy megpróbálja összegyűjteni és publikálni épített környezetünk még meglevő emlékeit. Ebben a munkában anyagi támogatást nyújtott Budaörs Önkormányzatának Képviselő testülete, melyet ezúton is köszönünk.

A város történetének megismerésében Filipszky István könyvei és

Hauser József Krónikája óriási segítséget nyújtott. A legdrámaibb hatást mégis azoknak a szereplőknek az elbeszélései tették rám, akik végigélték a kitelepítési időszakot, akiknek elbeszélései a Német Nemzetiségi Önkormányzat (Kovács József szerkesztésében) a Rögös utakon című könyvében jelentek meg és Steinhauser Klára régi budaörsi családokat bemutató sorozata révén ismertem meg.

Steinhauser Klára személyében a város és a családok történeteit régóta kutató és ismerő segítséget kaptunk, az egyes épületeknél a családtörténeti részek tőle származnak.

A képeket Veiland Gyula készítette.

A megjelentetett anyagot természetesen csak ízelítőnek szántuk, a téma sokkal több kutatást igényel, és ezúton is köszönünk minden utólagos képet, információt, amellyel a gyűjtést kiegészíthetjük.

2012. november

Morvai Ágnes

Felhasznált irodalom :

Budaörs Német Nemzetiségi Önkormányzat (Kovács József László szerk.) : Rögös utakon - 2005

Riedl Ferenc : Budaörser Heimatbuch - 2008

Filipszky István- Kósa Pál : Elődeink Öröksége Budaörs II. – 2004

Dr.Érszegi Géza-Filipszky István-Grósz András : Elődeink Öröksége Budaörs III.– 2007

Hauser József : Budaörsi Krónika 1985

Filipszky István: A budaörsi római katolikus templom története - 1998

A város élő múltja : az Ófalu

Európában a 1800-as évek végén létrejött egy népi építészeti értékek iránti érdeklődés, amelyet az 1867-es párizsi és 1873-as bécsi világkiállítás népszerűvé tett. A svéd Arthur Haselius volt az, akit a bécsi világkiállítás arra ösztönzött, hogy Stockholmban létrehozza az első európai szabadtéri múzeumot, ahol egy területen funkciókkal együtt újraépítve jelenítette meg Svédország kevés, de még fellelhető építészeti hagyományát. (Ma ebben a múzeumban korabeli formájában működő hagyományos műhelyek, korhű ruhákba öltözött "lakosság" látható, mellyel látogatók tömegeit vonzzák a helyre.)

A szabadtéri kiállítás gondolata megjelent a Milléneum ünnepségein is, ahol 24 lakóházat építettek fel. A parasztházak a történeti Magyarország különböző vidékeiről származtak, és a magyar házakon kívül a nemzetiségek is képviseltették magukat lakóházaikkal.

Mindezt azért írom, mert van egy városka Budapeستől nyugatra, ahol a korok megálltak egy területen, ahol a város történeti-építészeti emlékei viszonylag nagy számban fellelhetőek és ahol nem kellene mesterséges eszközökkel "múrégi" városrészt csinálni, csak fel kellene karolni és megmenteni azt ami van. **Ez a hely : Budaörs Ófaluja.**

Ófalu emlékei

1. Mi is a Zichy uradalom-major ?

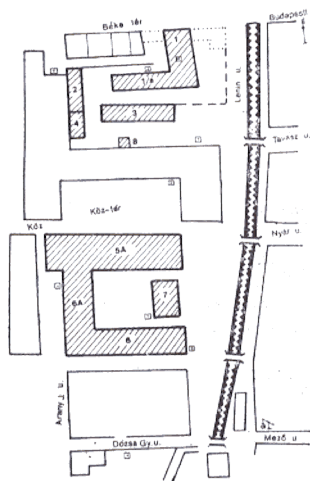
1720-ban Zichy Péter felesége Bercsényi Zsuzsanna grófnő elhatározta, hogy az elnéptelenedett területen új községet hoz létre. A leírások szerint „váracsszerű” építményt építtetett magának (nagy pincével) és 25 német telepessel (svábok, valószínűleg a Feketeerdő vidékéről vagy Bajorország déli részéből) kötött szerződést a letelepedésre (1721-ben Zsámbékon).

A váracsszerű építmény a közelmúltig posta (az államosításig apácák működtette leányiskola) épület volt, előtte haladt el a Mészárosok útjának nevezett „Fő út” és mögötte helyezkedtek el a gazdasági épületek .

Az uradalom népe a mai Stefánia utcában és a Clementis utcában kapott fésűs beépítésű házhelyeket, míg a műhely épületek a közbenső területen voltak. Ez utóbbi alatt helyezkedett el állattartási, raktározási célokra szolgáló épület, vagyis a Zichy major.

A „majorban” juhtartással foglalkoztak eredetileg – a Zichyek a spanyol juhállományt Mária Terézia alatt telepítették be, és 1734-ből van egy irat amelyben ezt a juhászatot Candidas Millernek adták bérbe. Másik nagy üzletág a szőlőtermelés-borkészítés, ezért készült a hatalmas pince a „vár” alatt, illetve a környéken, ezért volt kádárműhely az uradalomban.

1739-1740-ben 259 embert, a lakosság felét elpusztította a pestis járvány. Számos mű a Köz teret valószínűsíti a pestis temetőként. Ez nem tűnik hihetőnek. A járvány idején Bercsényi Zsuzsanna még élt (ugyan óbudai birtokán), de nem hiszem, hogy engedte volna a fertőző halottakat az uradalmi épületek között eltemetni, ráadásul olyan helyen, ahol az állatok itatására sok kút létesült. Ezenkívül a járvány terjedése miatt abban a korban is voltak biztonsági intézkedések. A pestis járvány után újabb 50 családot telepítenek be.

Hauser József Budaörsi Krónikájában meg is nevezte az épületeket és egy kis térképet is készített.

A térképen a major tisztán kivethető, a műhelyek az Ebner köztől délre levő részen helyezkedtek el.

1764-ben véget ér egy hosszú pereskedés a Zichyek és a Királyi Kamara között és az új tulajdonos a Kamara lett.

1766-ban Henricum Jager felmérést készített és ebben látható Budaörs első térképe, Szabadság úti és Stefánia utcai épületekkel: egy főutcás-egy keresztutcás település. Tehát a helyi fésűs beépítési mód legelső és mai napig fennmaradt legrégibb helyi példája a Stefánia utca.

1780-ból létezik egy újabb térkép, amelyen az ősi településmag látható, hasonló az 1766-oshoz.

A fejlődés nagyjából folyamatos volt, amikor 1880-ban újabb óriási csapás érte a környéket: a filoxéra kipusztította a szőlőt. Ezt követően már az általános magyarországi polgárosodással együtt átalakult a község képe, a főúti részen tehető polgárházak épültek, a „váracs”-ból zárda és leányiskola lett. Van Templomtér-látkép az 1880-as évekből, ahol még nincsenek a kétszintes Frank-házak, és van 1910-ből, ahol már láthatóak. (Lásd 24-25. oldal) Vagyis a városiasodás valahol az 1880 -as években érte el a községet.

A Templom tér 14 sz. ház padlásán a közelmúltig megvolt az építettőre utaló szignó : „A.D. 1873”, a Ganterház homlokzatán látható az építtető HW monogramja és az 1880-as dátum.

Állattartás a területen a közelmúltig volt. Ebner Györgyné visszaemlékezésében olvashatjuk, hogy a kitelepítés pillanatában az állataik egy részét áthajtották a szomszédos zárdába, hogy legalább ezzel segítsék az apácákat.

A major gazdasági épületei is folyamatosan funkciót váltottak - a település növekedésével az állattartás kiszorult - a legutolsó időkben lakások voltak benne. Mára az istállóból művészeti központ lett.

A BUM a majorban napjainkban

Tervek készültek a rekonstrukcióra és reméljük hamarosan megvalósul a tömb rehabilitációja. Jó lenne követni az európai példákat – természetesen a saját nagyságrendünkben - ahol lerobbant gyárépületekből világhírű koncertközpontot alakítottak ki (Lahti).

De nem is kell külföldre menni, elég megnézni a Király utca 26 sz. alatti V.A.M. Design Centert. Ez utóbbi már csak azért is érdekes, mert 1840-ben kezdték építeni (Hild József tervei alapján) és falazási technikája teljesen hasonló egyes Stefánia utcai házakéhoz.

Ez utóbbi épület számomra azért is kedves példa, mert úgy modernizálták, hogy nem tették tönkre az utcaképet, és épületen belül is megtartották a régi és új viszonyában a harmóniát, amellet, hogy abszolút modern.

V.A.M. Design Center pinceszintje ma kiállítóhely - Király u. 26

Zichy uradalmi épületek

Az uradalmi épületről tervrajzok maradtak fenn a levéltárban, ugyanis amikor a Zichyekkel való pereskedés után a Kamara tulajdona lett az uradalom, felméréseket készítettek. 1995-ben a Heimat museumban kiállítottak más korabeli épülettervekkel együtt 22 budaörsi épületet ábrázoló tervrajzot, melyek szövegeit Filipszky István lefordította.

A tervek a régi és új római katolikus templomról, a plébániáról, az uradalmi házról, pincéjéről és melléképületeiről, valamint az uradalmi vendéglőről készültek. A rajzok készítői a kor ismert mesterei voltak: Jakob és Xavér Gföller, Josef Thalherr, Hacker Xavér Ferenc, Hamon János Mihály. A tervrajzok Filipszky István: Budaörs uradalmi épületei a XVIII. század második felében című tanulmányában szerepelnek.

1.1 A Zichy kastély

Leányiskola (posta) homlokzat kollázs - Veiland Gyula

Bercsényi Zsuzsanna kastélya a mai posta Clementis utcai szárnya volt: 6 szobás épület saját kápolnával és abban a korban hatalmasnak számító pincével. Később a Kamara megbővítette az épületet, majd még később leányiskolává alakították. A posta most költözik ki belőle, az Önkormányzat valószínűleg kulturális központtá alakítja.

Régi képek az épületről a leányiskolai korból

Pauli Szt. Vinczéről nevezett irg. nővérek intézete Budaörsön

Az eredeti épület pincéjének már a Kamara általi bővítéséről is maradtak fenn tervrajzok. A jelenlegi állapot nem teljesen érthető, mivel töltéseket és bontásokat, hozzáépítéseket készítettek az eredeti ingatlanon. A pince bejáratánál vb. gerendás béléstestű földemet készítettek valamikor, amely áthúzódik a felső falazott dongás pinceszint felett.

A pincében a Kamara által készített bővítmény sértetlenül megvan, ugyanakkor a régi épületrész szuterénszerű részében a földpadlóból falazott boltív maradványok állnak ki, és olyan nyíláskialakítások, amelyből arra lehet következtetni, hogy volt az épületnek a mélypincével egy szintben levő pinceszakasza, amelyet betöltöttek.

A kis belmagasságú szinten jól látszanak lefalazott, a Templom tér irányába vezető alagutak. A falazási módok változók: a kamarai bővítésben a dongaboltozat téglá, itt már nem készült vegyesfalazat, mint a régebbi típusoknál. Alul van egy kő lábazati szakasz, erről indították a falazott dongát.

A Zichy épület alatti szakaszon vannak vegyesfalazati elemek, ezek egy része utólagosnak tűnik. (Valószínűleg az elbontott anyagból készített elfalazások, és javítások.) Kérdés: mihez kezdenek majd a posta átvétele után ezzel a pincerendszerrel? Izgalmas látványosság lehetne ha a járatokat ismét megnyitnák, bár valószínűleg egy része áldozatul esett az útépitéseknek.

Pincelejárát a Clementis utca felől és részletek a kastély alatti pincéből

A Zichy- féle szárny „kissé” átépítve az Ebner köz felől

És a Clementis utca felől

1. 2 A Zichy major

A Zichy majorral részletesen foglalkozik a rekonstrukcióhoz készített tanulmány, ezért erről csak néhány képet készítettünk a mai állapot rögzítésére.

Belső kép a Clementis felé

Arany János utca felé

Belső kép az udvar felől

Köz téri homlokzat

2. Stefánia utcai régi házak

Budaörs első fellelhető térképén 1766-ban (Heinrich Jager összeírás) ez az első keresztutcája a településnek, 14 épület áll rajta, itt települt le az uradalom népe először. A jelenlegi épületek kora elég változó. Az utca felső részén a megmaradt alaprajzi jellegzetességekből és falazási módokból – téгла jelzésekből – arra lehet következtetni, hogy itt érvényesült egy egységes, közel egyidőben megvalósított elképzelés. Az eredeti épületeket átépítették az 1800-as évek közepén-második felében, de mindenképpen a Filoxéra fertőzés előtt, mert a nagyjából eredeti állapotban megmaradt épületek jelentős része alatt bortárolásra készített dongaboltozatos pincék vannak, melyekhez az utcai fronton földből kiálló szuterén jellegű pincerész tartozik.

Az épületek kettős ablakú szuterénnel csatlakoznak az utcához, ebből nyílnak a dongaboltozatos kispincék, felettük a korától függően ormfalas vagy kontyolt utcai tetőidomú svábház. A tornácos megoldásoknál a tornácot a tisztaszoba után helyezték az épülethez.

Ez az „előpince” (vagy préház) szintén téglavegyesfalazatú, a födéme viszont már poroszsüveg boltozat (acél gerendák boltozatos kifalazással idomtégla indítás nélkül még).

Szuterén vegyesfalazata az utcáról

És belső oldalról

A régebbi pincéket tisztán kőből építették.

Számos pince nem esik az épületek alá

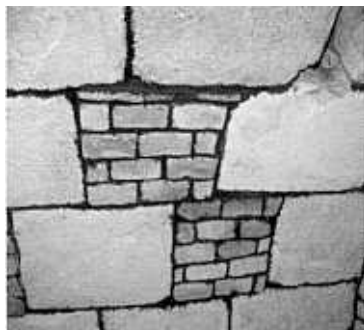
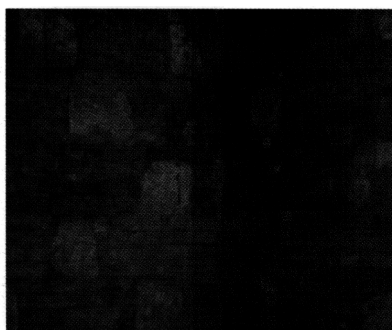

Épületszerkezetek a Stefánia utcában :

Falazatok

A földszint falazata általában kő- téglavegyes falazat, de vannak épületek, ahol a téglahelyett a nagy falvastagságban rakott kőbetéteket építettek be. Helyenként 2,00 m felett használtak vályogtégla sorokat. Gyakori megoldás volt, hogy kevésbé tehetős házaknál a lejtő felé eső falat végig rakott kőből készítették. A falak alatt szigetelés nem készült, de a faragott kő-tégla kombinációjú falazási technika lehetővé teszi a falak átvágásos utólagos szigetelését a földszinten. Természetesen más szigetelési megoldások is választhatók, de a terepviszonyok miatt az épületek hátsó traktusai gyakran padlósintjükkal 60 cm körüli mértékben a terepszint alá kerülnek, ezért itt a falak alatti vízszintes szigetelés, illetve a drénrendszer kialakítása nem megkerülhető egy felújítás kapcsán. Ez a kő-tégla vegyesfalazatú építési mód kb. az 1870-1875-ös évekig volt szokásos Budapesten, utána felváltotta a tisztán téglaeépítésű falazat.

Ami a vakolatok alatt van az utcában: ugyanez a falazat belülről téglakő kombináció. A falvastagság 60 cm, az elemeket egymáshoz képest eltolásban falazták, kerülve az átmenő hézagokat.

Az építéshez használt téglák :

Az épületekből kibontott kettős kalapácsos tégl a kőbányai „Drasche” téglagyárban készült, amely az 1838-as árvíz után létesült, és 1847 körül kezdte meg a működését. Később a gyár kiterjesztette működését Óbuda területére is.

A „Drasche” két kalapácsos téglája a Tégglárium téglagyűjteményében:

A Stefánia utcában

Nemesi téglagyári téglák, illetve helyi műhelyek :

Klinker burkoló, Kőbánya Kerámia Téglagyár gyártmánya a Téglárium gyűjteményében és a Stefánia utcában - az épületből kibontott és megőrzött darabok .

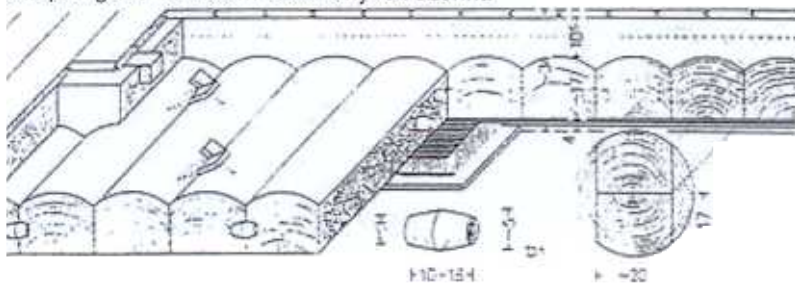
Tetőszerkezet :

Az épületek kora és tetőkialakítása eltérő az utcai fronton. Voltak oromfalas, és voltak sátoztetős épületek. Ez utóbbi kialakítás lehet későbbi átépítés vagy eleve eredeti megoldás. (A parókia fellelhető különböző változatú építési tervei mind sátoztetős végződésű épületek voltak, a szembeépítésekkel más utcában eleve sátoztetőket építettek).

Födémek

A korabeli földem csapos gerendafödém. (Ezt a szerkezetet anyagtakarékosság miatt az első világháború után már nem építették) Általában 6-7 m-es falközre készült .

Csapos gerenda földém a tankönyvek szerint:

Csapos gerenda földém a valóságban:

Falusi idill a major alatt – Arany János utca – Stefánia utca alsó része

3. Templom tér déli oldal

3.1 Frank házak

Városunk családtörténeteinek ismerője és krónikása Steinhauser Klára így ír erről munkáiban :

„A Templom téren két kétszintes házat is találunk, melyeket egykor a Frank család tagjai építettek. Az egyik a Templom tér 20.sz.ház , a másik a patika épülete, a Templom tér 17. Az igen jómódú család generációkon keresztül szőlőműveléssel foglalkozott.

A 20. sz. házat Frank István (sz: 1836) építtette az 1880-as években. Ugyanebben az időben emeltette házáét János nevű öccse, amelyben ma a Szent István Patika található. Mindkét épületet a jó hírű budaörsi mesterek, a Fültz –fivérek (Flórián, Jakab, Péter) építették. István fia János(sz:1871) a Templom tér 20.sz. házuk alsó szintjén hentesüzletet nyitott. Feleségül vette Hölle Ilonát, a budaörsi pezsgő-gyáros lányát. Elnöke volt az 1924-ben megalakult Első Budaörsi lpartestületnek. Fiuk, Márton az apja foglalkozását folytatta. Felesége, Michelberger Mária kiváló üzletasszony hírében állt. A szorgalmas házaspár felvirágoztatta a családi gazdaságot. Az ő tulajdonuk volt többek között a ma is ismert Frank-tanya. A családot utolérte a budaörsiek tragédiája. 1947-ben Németország keleti (NDK) részébe üzték őket.”

Képeslap 1880-as évekből : még üres a tér, nincs rajta a patika épülete

1910-es évek – mindkét Frank-ház készen van – Hátterben a patika

Templom tér 20 - Frank-ház 1

Steinhauser Klára: Hazára lettünk Budaörsön c. munkájában a ház háború utáni sorsának egy részét is megtudhatjuk:

a Templom tér 20-ban a pozsonyi házukból és üzletükből kitelepített Németh családot helyezték el. Kalmár Péterné Németh Anna visszaemlékezéséből kiderül, hogy 1947 augusztus 1-én kerültek Budaörsre, ahol először a mai Károly király úton laktak, majd - mivel itt nem volt megfelelő áram a gépek működtetéséhez - megkapták a Templom téri épületet.

Az épületet rendbehozták és hentesboltot nyitottak, az udvarban még kisvágóhidat is építettek.

Aztán jött a Rákosi korszak, ellehetetlenítés, végül az államosítás. 1957-ben újra kinyitott az akkor már állami bolt, de Némethék már csak mint alkalmazottak árusíthattak benne.

A hentesbolt előtt-Steinhauser Klára könyvéből

A Templom tér 20 ma,
hentesbolt helyén
szolárium - tér felőli
nézet

Ebner köz- Templom tér sarok, ablak- és párkánydísz a Templom téri oldalon

„Zárókő” dísz

Ebner köz felőli oldal ablaka

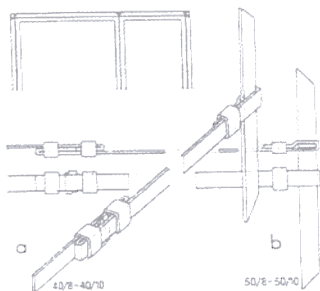
Templom téri ablak

Szalagdísz a főholmokzaton

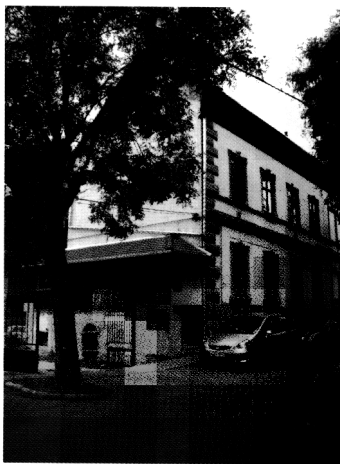
Falkötővas a tankönyvek szerint :

És a Frank ház oldalán

Némethék az Ebner köz
bejárat előtt a háború után

Az Ebner köz bejárat ma

Belső kép az udvarról

Az idő vasfoga.....és a párkány

Belső kép az emeleti folyosóról

Templom tér 17, a patika épülete – Frank-ház 2

Eredetileg is patikának épült a földszint, melynek bejárata a sarkon volt. A sarokbejárat helyét ma elektromos dobozok „díszítik a járdát” és légkábeles telefonfülke csúfítja a tér felőli oldalt. Belül a patikában még megvannak az eredeti spaletták.

Háború előtti kép ünnepen, háttérben a patika a sarokbejáráttal (Riedl krónika) - még nem áll az Ébner ház és a patika épület között az oda nem illő modern épület

A Béke tér épületei a századfordulóról

Hauser József budaörsi krónikájából egy Templom teret ábrázoló kép – szerintem a 60-70-es évekből

- a patikabejáratot már áthelyezték, de a homlokzatdíszek még megvannak.

A patika jelenlegi lekopasztott formájában, előtte az Elmű dobozok, a légkábeles telefonfülke .

Templom tér déli oldal közép 2012-ben : Ebner ház – a nem túl szerencsésen frissen felújított 60-as évekbeli ház – a sarkon a Frank-ház (patika)

3.2 Ebner-ház - Templom tér 15

Az Ebner-ház Templom téri homlokzata ma – szépen rendbehozva (eltüntették az oda nem illő jobboldali utólagos ajtót és ablakot)

Alatta az Ebner köz felőli nézet, amely ugyan nem szép, de jól mutatja a kétoldalról összeépülő svábház belső udvarát a kocsiáthajtóval

A ház történetét Steinhauser Klára írásából ismerhetjük meg :

„A házat Ebner Mátyás építtette az 1800-as évek második felében. Már első pillantásra látható, hogy módos család birtokolta. Az unoka, Ébner György (1892 Budaörs- 1969 Washington) a község utolsó bírója volt a 2. világháború előtt. Szorgalmazta a budaörsi őszibarack szakszerű termesztését a gazdák körében. Szakértelmét, szorgalmát elismerték a falubeliek. A családot kitelepítették.

A házról és annak elhagyásáról így írt leány, Müllerné Ebner Mária:

Mi az emeleten laktunk. Hat szobából, konyhából, tágas verandából állt a mi lakrészünk. Nagyszüleim a földszinten laktak, két és fél szobában, konyhával. A tágas udvarban minden megtalálható volt, amire akkoriban szüksége lehetett egy nagy háztartásnak: pince, kút, ciszterna (esővíztároló) mosókonyha, kis szoba a két kocsisnak, kocsiszín, ahol a hintó állt. Tovább folytatódott a disznóóllal, az istállóval a lovaknak, teheneknek. Hátrább álltak a széna- és szalmakazlak.

1947-ben, egy augusztusi vasárnapon két rendőr jött két partizánnal. Egy kitelepítési listát mutatott, ahol a mi nevünk is szerepelt. – Fél óra alatt csomagoljanak össze!- kaptuk a parancsot. Jött egy teherautó, és elvitt bennünket a budafoki állomásra, ahonnan a tehervonat az akkori NDK területére szállított. Szüleim nagy önuralmat mutattak, pedig a szívük majd megszakadt.”

Az élet szomorújátéka, hogy a budaörsieket segítő, szülőfalujáért holtáig rajongó Ebner György hazájától távol alussza örök álmát.”

Az Ebner-lele ház. 1940-ben a vörös zászlóereg nevelő parancsnoksága volt

Az Ebner-ház a Ganter ház mellett az egyik legszebb és legjellemzőbb budaörsi épület. A tehetős polgárok az addig földszintes, többnyire két-két utcai ablakos, közepén kapuáthajtós épületre emeletet emeltek, és a generációs együttlakást immár szintenként oldották meg.

A felfelé bővülés oka lehetett az együtt lakó személyzet is, amely a nagyobb gazdaság ellátásához nélkülözhetetlen volt, s akik valószínűleg az udvari szárnyban laktak, hiszen itt még a háború előtt is volt állattartás, gazdaság.

Ebner Mátyás monogrammja a kapu felett

3.3 Dreier (Deigner) ház (Templom tér 13-14 sz.)

Valaha egy családé volt az épület, az idők folyamán két részre osztották, ez a belsőben, az udvarban látszik. A telek két oldalára épített, kapuáthajtóval összekötött jellegzetes budaörsi ház. A mellette levő Ebner házzal együtt és egymás mellett az 1800-as évek végi budaörsi városiasodó lakóházépítés két alaptípusát képviselik.

A ház belső udvara a két lakószármnyal, a kocsi áthajtó kerékvetővel és a jellegzetes kapu (Ebner-ház, Ganter-ház)

4. Clementis utca a major és a Zichy udvarház (posta) között:

A 4-6 szám alatti nagyon szép jellegzetesen budaörsi régi épület, klasszikus típusa a két oldalhatárra épített kapuval összekötött lakóháznak, eredeti kapuval, kifelé nyíló külső ablaktáblákkal, belső spalettákkal. Történetét sajnos tulajdonosai nem ismerik.

Felújítása után az utca dísze lehetne és a múlt héten végre kapott vízellátást, vagyis az építés-használat közműakadályai talán végre elhárulnak. A terület fejlődését, mint ez a példa is mutatja, a kiépítetlen városi közműhálózatok akadályozzák. Hasonló példa az Ebner köz, melyre a közterületeknél és a Ganter-háznál még kitérek.

Az a szemlélet, hogy egy városközpontban majd a tőkeerős vállalkozó kiépíti a város helyett az infrastruktúrát, egyenesen vezet ahhoz a végeredményhez, hogy az így még drágábbá váló építési területen minél több lakást kell létesíteni a gazdaságosság érdekében és ezért értelemszerűen az útban levő régi épületeket le kell rombolni. Csakhogy a példák azt mutatják, ami ma dicsőített divat, nem biztos, hogy hosszútávon is értéket képvisel és ismét nyakunkon egy divatjamúlt design.

A 8.sz. lakóház tipikus sváb parasztház, külön érdekessége, hogy a mellette levő 10.sz épülettel nem épült össze, pedig a két épület között a szokásos áthajtóméretet megtartották, az épületeket egymással szembenézve építették.

A 10-es számot a háromosztású ablakkal nyilván átépítették.

A kifelé nyíló külső ablakszárnyak és két ablakszárny között beépített rács – jellegzetes megoldás

5. Közterületek a tömbben :

5.1 Köz tér

A Köz tér a Zichy major és a lakóházak között terül el. Nemrégén újítták fel, sajnos az állaga egyre romlik, a térkő között kinőtt a gaz, a kút nem üzemel. A tér mentén vannak rendbehozott kedves házak, amelyek a régi sajátos hangulatot idézik.

Zichy major Köz
sikátor

felé eső szárnva

Stefánia utca felé vezető

A köz bevezető szakasza, major épületrészlet

5.2 Ebner köz

Az Ebner köz a templom melletti sétáló utca szerves folytatása a tér túloldalán. Jó fekvése, gyalogos összekötő szerepe talán végre hangsúlyt kap, jelenleg azonban siralmas látványt nyújt. Hátsó kerítések és már nem is üzemelő garázsok merednek rá. A város egyetlen műemlék lakóházát a rendezés hiányában a hatvanas évekből ott felejtett virágtartók és csőkorlát védelmezi a magasabb terepen mozgó gépkocsiktól. Csapadékvíz elvezetés, közmű itt nincs.

Ebner Köz , középen a Ganter-házzal - kapuk és kerítés a közben

A Templom tér 20 parkolója és mögötte a közterületen álló „garázsok” – remélhetőleg hamar eltűnnek

6. A város egyetlen műemlék lakóháza : Santer - ház

Jellegzetes módon a kapu felett összeépített két lakószárnyból álló ház. Terepszintje kb. 60 cm-rel mélyebben van a térnél, és a közterületen megoldatlan csapadékvíz elvezetés miatt folyamatosan ázik. Homlokzatdíszjei sokkal finomabbak, mint a környező épületeké (Frank-ház, Ebner-ház).

Építés éve 1880, építető HW

Jellegzetes szép kapumegoldás

A párkány alatti magasítás díszé :

Koriáttal , virág vályuval
elbarikádozott védelem az
egyetlen műemlék lakóház
előtt.

7. Az Uradalmi „kocsmá”

Van egy régi épület a Szabadság út 20 alatt, amely ugyan kívül esik az Ófalu-tömb területén, mégis történetében, építészetében is szorosan kötődik az uradalomhoz. Bercsényi Zsuzsanna közvetlenül a várszerű építménye után emeltette. Valaha itt álltak meg a postakocsik lovat cserélni, ez volt a helyi fogadó, vágóhíd - egy darabig,

Az épület 1894-től a község előljárósága
Előzőleg a Korona-uradalom korcsmája volt

aztán 1894-től az előljáróság épülete, a szocializmusban Tanácsháza, mára a Szent Vincze Óvoda.

Szent Vincze Óvoda Szabadság utcai homlokzata felújítva

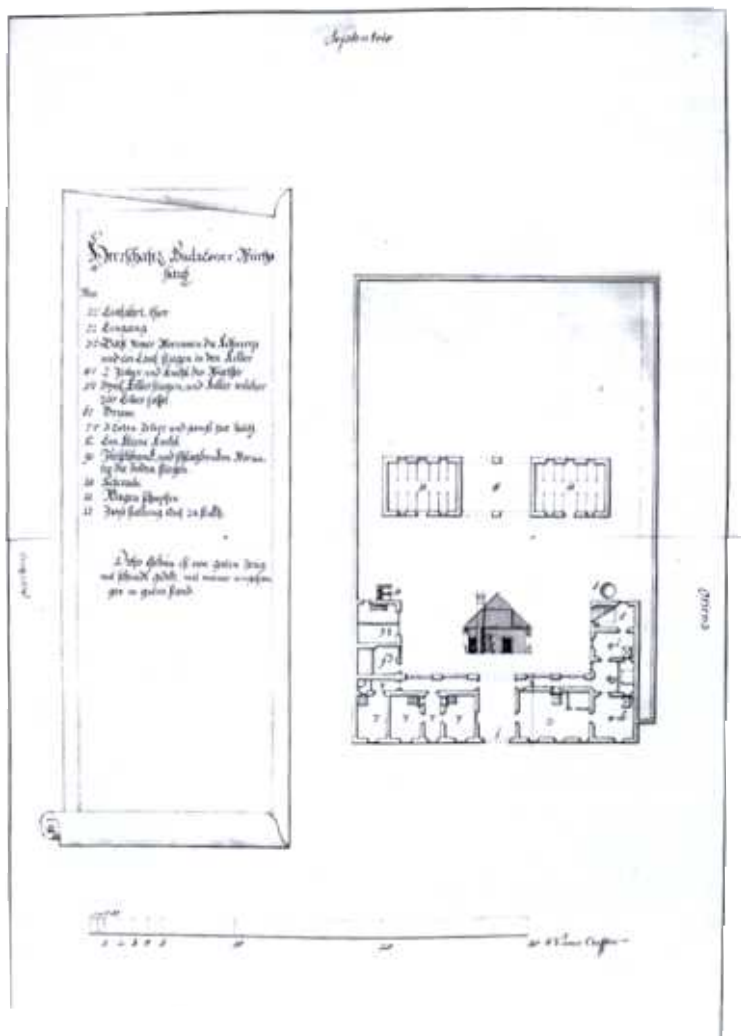

Utcai ablak díszkerete

Óvoda kapuja és ablaka

Levéltári terv az egykori uradalmi vendéglőről Filipzsky István
gyűjtéséből

Zárószó - írta Molnár Mara az Óvárosért Egyesület Elnöke

A fenti anyagban nagy számban szerepelnek helyi védett épületek, és maga az Ófalu egy része a templom okán védett környezetben fekszik. Az ismeretterjesztésre gyűjtött anyaggal egyáltalán nem az a célunk, hogy mindenféle kényszerek, kötelezések alakuljanak ki az esetleg amúgy is pénzsűkében levő tulajdonosokkal szemben, hiszen maga az önkormányzat is tulajdonos. Nem lehet kettős mércével mérni, egyfelől a magántulajdonosokat szankcionálni, másfelől a köztulajdonút hagyni rossz állapotában mondván, hogy nincs pénz rá.

Azt gondoljuk környezetünk szebbé tétele érdekében mindannyian együttműködhetnénk. Mi ezt az anyagot figyelemfelhívásnak szántuk és szeretnénk, ha az új szabályozási terv megalkotásakor Dr. Nagy Béla által készített lakossági egyeztetéseken alapuló, hagyományőrző rehabilitációs javaslat valósulna meg. Várjuk az Önkormányzat segítségét abban, hogy a rehabilitáció anyagilag segített és a teljes környékre kiterjedő módon valósuljon meg.

A Templom tér déli részéről készített fotomontázzsal arra szeretnénk felhívni a figyelmet, hogy a város főbb útvonalaira a régi és új épületek találkozására a városkép érdekében elképzelést kellene kialakítani, mivel a szabályozási tervekben szereplő mutatószámok betartásával is lehet nem kívánatos utcaképet elérni.

Hangsúlyozom: nem műregi épületeket szeretnénk megvalósítani, hanem korszerű, a mai igényeknek is megfelelő, tömegeikben-, színezésében odaillo, a hagyományok és a modern kapcsolatát tiszteletben tartó, valódi zöldfelületekkel kialakított, élhető belvárost szeretnénk.

Budaörs, 2012. november 15.

Készült a Budaörs Óvárosért Egyesület kiadványaként
Budaörs Város Önkormányzata Képviselőtestületének
anyagi támogatásával - 2012

Az anyagot írta és szerkesztette :

Morvai Ágnes

Az épületek történetét írta :

Steinhauser Klára

A fotókat készítette :

Veiland Gyula és Morvai Ágnes

